

 [instagram.com/publikpraktikum](https://www.instagram.com/publikpraktikum)

 [facebook.com/publikpraktikum](https://www.facebook.com/publikpraktikum)

www.publikpraktikum.rs

Naslov originala:

Ирина Мальцева, Алина Рубан

3 ЛУЧШИЕ МЕТОДИКИ РАННЕГО РАЗВИТИЯ:

Мария Монтессори, Глен Доман, Николай Зайцев

От 0 до 3 лет

First published in Russian by «Clever-Media-Group» LLC in 2016

Text copyright © Irina Maltseva

Illustrations copyright © Alina Ruban

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2019

ZA IZDAVAČA:

Marko Sabovljević

UREDNIK:

Marina Sabovljević

PREVODILAC:

Srđan Beljić

LEKTURA:

Maja Banjac Kesić

KOREKTURA:

Milica Rakić

DIZAJN KORICE:

Biljana Babić

ŠTAMPA:

Alpha print, Zemun

TIRAŽ:

1000

IZDAVAČ:

Publik praktikum

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

Irina Maljceva

TRI NAJBOLJE METODE RANOG RAZVOJA

MARIJA MONTESORI

GLEN DOMAN

NIKOLAJ ZAJCEV

Sadržaj

Uvod	9
1 Škola Marije Montessori	15
Osnovna ideja i moto sistema Marije Montessori	17
Zašto M. Montessori nije sumnjala da su njene ideje ostvarive	18
Uvredljivo pitanje za M. Montessori	19
Komponente uspeha	21
Zoniranje obrazovnog prostora	21
Ulazak u senzitivni period	25
Oblici i metode učenja po Montessori principima	31
Razvoj čula: pokušaj za pokušajem	31
<i>Osnovni montessori materijali</i>	32
Matematika: struktura za strukturom	38
<i>Osnovni Montessori materijal</i>	39
Pisanje: slovo po slovo	41
<i>Osnovni Montessori materijal</i>	41
Čitanje: reč po reč	43
Lekcije po Montessori principima	45
Praktikum: Montessori škola vesele spoznaje	48
Pažnja: bebica!	48
Škola samoopsluživanja	50
<i>Hranjenje</i>	50
<i>Oblačenje i svlačenje</i>	52
<i>Ko je u kući domaćin?</i>	54
„Kosmičko vaspitanje”, ili O svemu pomalo	56
Osvajanje elemenata ili igre sa vodom	58
Često postavljana pitanja	64
2. Škola Glena Domana	69
Osnovna ideja sistema Glena Domana	71
Zašto je G. Doman bio ubeđen da je postavljeni cilj dostižan	72
Uvredljivo pitanje za tvorca ove metode	75

Komponente uspeha	77
Tri bezbednosna zakona	77
Škola roditeljske logike.....	78
Usavršavanje sopstvenih znanja.....	79
Oblici i metode učenja po Domanu	81
Osnove fizičkog razvoja dece od prvih dana života	81
<i>Faza medule.....</i>	<i>84</i>
<i>Faza ponsa.....</i>	<i>86</i>
<i>Faza srednjeg mozga</i>	<i>87</i>
<i>Faza početnog korteksa.....</i>	<i>89</i>
<i>Faza ranog korteksa</i>	<i>90</i>
<i>Faza prvobitnog korteksa.....</i>	<i>91</i>
Čitanje: reč po reč, ili Čudesne kartice	94
<i>Etapa 1. Zasebne reči.....</i>	<i>97</i>
<i>Etapa 2. Kombinacije reči.....</i>	<i>100</i>
<i>Etapa 3. Proste rečenice</i>	<i>104</i>
<i>Etapa 4. Složene rečenice.....</i>	<i>105</i>
<i>Etapa 5. Knjige.....</i>	<i>106</i>
Matematika: šampionat u računanju napamet.....	108
<i>Etapa 1. Prepoznavanje količine.....</i>	<i>110</i>
<i>Etapa 2. Pokazivanje jednakosti</i>	<i>111</i>
<i>Etapa 3. Rešavanje primera.....</i>	<i>115</i>
<i>Etapa 4. Prepoznavanje cifara.....</i>	<i>119</i>
<i>Etapa 5. Jednakosti sa ciframa</i>	<i>120</i>
Razvoj inteligencije: slike koje „govore”	123
Praktikum za roditelje	130
Motorička aktivnost deteta	130
<i>Igre i vežbe u ranom uzrastu.....</i>	<i>130</i>
<i>Plivanje u ranom uzrastu.....</i>	<i>135</i>
<i>Gimnastika sa karticama</i>	<i>140</i>
Čitanje i pisanje.....	143
<i>Stvaranje vizuelnog okruženja</i>	<i>145</i>
<i>Igre rečima, i ne samo to</i>	<i>146</i>
<i>Prve detetove knjižice.....</i>	<i>151</i>
<i>Kako početi sa čitanjem što ranije</i>	<i>153</i>
Matematika	154
<i>Između predmeta i cifre.....</i>	<i>155</i>
<i>Cifra za cifrom</i>	<i>156</i>
<i>Sabiranje i obrnuto sabiranje</i>	<i>157</i>
<i>Metrički sistem.....</i>	<i>158</i>

Razvoj inteligencije.....	158
Upoznavanje sa istorijom svoje porodice	159
<i>Referentna tačka za malog istraživača</i>	161
Igre u optimalnom režimu.....	163
Često postavljana pitanja.....	169
Odakle početi?	169
Dečja pitanja u centru pažnje.....	172
Vreme ozbiljnih pitanja	174
 3. Škola Nikolaja Aleksandroviča Zajceva	179
Osnovni cilj sistema Nikolaja Aleksandroviča Zajceva.....	181
Zašto je N. A. Zajcev siguran da je ovaj cilj dostižan.....	181
Uvredljivo pitanje za tvorca ove metode.....	182
Komponente uspeha	183
Organizacija „duhovne“ atmosfere u nastavi.....	183
Pravila organizacije obrazovnog prostora.....	184
Ritmična ponavljanja	185
Oblici i metode učenja po metodama Zajceva	186
Pisanje i čitanje: sklad za skladom, ili Čarobne kocke.....	186
<i>Materijal.....</i>	187
<i>Vrste aktivnosti sa materijalom.....</i>	190
Matematika u „plusu“ i na „kub“	202
<i>Nastavna pomagala</i>	202
<i>Tehnika računanja</i>	205
Praktikum za roditelje: kućni kurs veselog čitanja.....	207
Savladavamo različite aktivnosti sa kockama.....	207
<i>Vežbamo klasifikaciju.....</i>	207
<i>Vežbe iz ozvučavanja</i>	208
<i>Vežbamo potragu</i>	214
<i>Vežbamo pisanje i čitanje.....</i>	216
Pred školu.....	219
Često postavljana pitanja.....	221
Zaključak.....	227

Uvod

Dragi roditelji!

Svi smo mi nekada bili deca i gotovo u svakom od nas to dete i dalje postoji. Upravo ono ne dopušta nam da zaboravimo da je period ranog detinjstva najsrećnije doba u životu mališana i njemu bliskih ljudi. Taj period se obavezno „proživljava” zajednički: u razdraganom druženju i igrama putem kojih dete postepeno ovladava prostorom koji ga okružuje, u šetnjama – tim ekspedicijama u „veliki svet” – ali i kućnim eksperimentima, koji se odvijaju u „malom svetu”. Za detence je sve to novo i dešava se prvi put. Ono prvi put obraća pažnju na to da je od vlažnog peska moguće napraviti loptu, a od suvog ne; da u trenutku kada sa neba počnu da padaju kapljice vode, mama otvara šareni kišobran; da, ako loptu udari još snažnije, za njom će morati da trči još dalje... Koliko je samo važno da se deci ta „prva” iskustva dešavaju svakoga dana, kako bi se kod njih pojavila potreba da se iznenađuju i raduju, a što je najvažnije – da sakupljaju svoja lična, neponovljiva iskustva.

Aktivnosti deteta su uvek usmerene na dobijanje novih rezultata, novih informacija, novih utisaka. *Metode ranog razvoja* predstavljaju poseban sistem igara, vežbi i lekcija koje pomažu roditeljima tako što organizuju i stimulišu aktivnosti mališana, čine ih sistematičnim i raznovrsnim, što znači da u punoj meri razvijaju intelektualne sposobnosti deteta.

Danas se mnogo piše i govori o ranom razvoju dece i to interesovanje je sasvim prirodno. Deluje da još nije zaboravljeno ono vreme kada je osnovna briga roditelja bila da nahrane, obuju i obuku dete, pošalju ga u jaslice, vrtić, pa zatim u školu. Kao da većini roditelja nije padalo na pamet da se *posebno* bave razvojem deteta: za to su postojale (a postoje i dalje) predškolske ustanove i pedagozi, koji su, naravno, odlično znali (a nećemo sumnjati da i

dan danas znaju) svoj posao. Bake i deke mnogih današnjih mališana kretali su u prvi razred ne znajući da čitaju i pišu (pošto se to učilo u školi), ali su se zato u međuvremenu do mile volje naigrali (nastavljajući da to sa zadovoljstvom rade i kao školarci) najrazličitijih igara, poput „ćerke – majke¹“, „škole“ i „bolnice“, „graditelja“ i „vozića“, „kosmonauta“ i „moreplovaca“. Ipak, od današnjih roditelja škole sve više zahtevaju dobro pripremljenu decu: do prvog razreda od deteta se očekuje da ume da čita, da piše makar štampanim slovima i broji što je moguće više i duže. U vrtićima i školama se svuda otvaraju grupe za intenzivnu pripremu budućih pravaka za „radne dane“, čime deci praktično i ne preostaje vremena za bavljenje „glupostima“ (tj. za igru). Kao rezultat, kada ti radni dani počnu, umesto zadatka da decu nauče računanju i čitanju, nastavnici dobijaju zadatak koji iziskuje daleko veći trud: da kod dece stvore naviku da to rade sa interesovanjem. Avaj, tehnologija koja nas tera da zavalimo nešto što nam je dosadno i nezanimljivo nije razrađena do današnjih dana, a osećaj obaveze se kod malenog čoveka formira tako sporo! I evo, pomaljaju se na obrazovnom horizontu predavači, dopunske lekcije i zadaci... Sve u svemu, detinjstvo se napada „sedenjem i učenjem“ umesto igre, zadacima za um ali ne i za srce. Pojedini današnji roditelji će smatrati takvo detinjstvo neizbežnim za svoju decu (i mi smo tako odrasli, pa šta nam fali!), ali će se verovatno poneko duboko zamisliti i upitati: da li je ovo uopšte detinjstvo i može li ono biti drugačije.

Naša knjiga namenjena je upravo onima koji su se zamislili. Naravno da može biti drugačije!

Metode koje smo objedinili u ovoj knjizi pomoći će vam da na drugačiji način sa detetom proživite njegovo rano detinjstvo. Iskustvo troje izuzetnih naučnika, pedagoga-praktičara iz različitih perioda – Marije Montesori, Glena Domana i Nikolaja Aleksandroviča Zajceva – prikazano je ne samo u vidu ideja i ocena, već, pre svega u vidu konkretnih oblika i metoda učenja, lako primenjivih u kućnim uslovima. Upotrebom ovih metoda, svaka porodica može brzo da uskladi proces edukacije, uzimajući u obzir individualne

1 Dečja igra uloga, popularna u Rusiji: deca preuzimaju uloge članova porodice i oponašaju njihove postupke u određenim situacijama. (Prim. prev.)

osobenosti svog deteta i lični stil života. Pohod u rano detinjstvo sa M. Montesori, G. Domanom i N. A. Zajcevim izuzetno je zanimljiv. Svaki od navedenih pedagoga-praktičara ima ubedljiv i jasan stav u odnosu na početak obrazovanja u ranom uzrastu. Njihova pojedinačna iskustva pomoći će roditeljima i nastavnicima da se udalje od beznadežnog trošenja vremena na pitanje da li je neophodno podučavati dete i preći na kvalitativno novi nivo: otkriti kako i čemu tačno ga treba učiti.

Svaka od metoda prikazanih u knjizi veoma je efikasna i iziskuje određene napore od strane odraslog mentora. Ti naponi će biti opravdani onim rezultatima do kojih je moguće doći, a u njih ne bi trebalo sumnjati jer u suprotnom ne bi iz godine u godinu nicao veliki broj novih Montesori centara, a učenje uz pomoć „kocaka Zajceva” ne bi danas predstavljalo vizitkartu svake predškolske ustanove koja drži do sebe.

Metodika Glena Domana zauzima posebno mesto među metodama ranog razvoja. Ona nije tako široko rasprostranjena kao metodika M. Montesori (koja je više pustila korenje u Rusiji uprkos domaćoj praksi obučavanja) i metodike N. A. Zajceva („domaća” po suštini, stvorena od strane našeg pedagoga inovatora). Sve do današnjih dana metodika Glena Domana izaziva debate i sumnje, dodatno podgrevane negativnim izjavama pojedinih ruskih naučnika. Šta je to što kod nje tako posebno uznemirava i brine? Kao prvo, činjenica da je stvorena u cilju rehabilitacije bolesne dece (a ne pedagoški zanemarene ili dece sa nižom inteligencijom, kako je bilo prilikom stvaranja programa M. Montesori), sa oštećenjima moždanih funkcija, te se nekako ne baš čini etičnim predlagati je zdravoj deci. Kao drugo, Doman se, kao niko pre njega, udubio u najranije detinjstvo, usmeravajući svoje lekcije tako da one uključuju i tromesečne bebe. Kao treće, njegova metodika je prilično glomazna, kako po broju mikrolekcija tokom dana, tako i po obimu neophodnog nastavnog materijala za te lekcije – kartica (tek relativno nedavno roditelji su dobili mogućnost da ih kupe, a ne da ih samostalno pripremaju „od i do”). Takođe, ova metoda nije orijentisana na masovno obučavanje dece od strane jednog nastavnika, niti na obučavanje čak i jednog deteta od strane nastavnika. Ona zapravo uopšte nije namenjena nastavnicima, već isključivo

roditeljima i njihovoj bez izuzetka pametnoj deci (po mišljenju G. Domana, ali i našem takođe! :)). Samo roditelj koji se gotovo uvek nalazi pored deteta u stanju je da sa njim uspostavi emocionalni kontakt, neophodan za početak nastave, da uhvati i oseti njegovo raspoloženje. Samo je roditelj sposoban da zadrži neophodan režim nastave tokom dovoljno dugog vremenskog perioda. Obuka po metodama Domana je gotovo intiman proces, sakriven od očiju drugih. Upravo zbog toga su centri koji praktikuju ove metode tako malobrojni. Njihov osnovni zadatak jeste da roditeljima objasne principe prezentacije materijala tokom kućne nastave, a ne sprovođenje grupne obuke dece (tim pre što ovakav vid nastave ne može da uzima u obzir individualni biološki ritam svakog deteta).

Tri metode ranog razvoja, različite po mnogim „tehničkim” parametrima, prepoznali smo kao najbolje zbog svojih sličnosti, zahvaljujući kojima je mališane moguće *učiti* onome što je najvažnije: da gledaju i vide, slušaju i čuju, dodiruju i osećaju; da se raduju druženju; da „upijaju” utiske, zvuke i mirise, boje i oblike predmeta u okruženju; da vešto rukuju predmetima i sa interesovanjem manipulišu simbolima (slovima i brojevima); da govore o onome što ih je privuklo i zainteresovalo; da istražuju ono što im je dostupno i zamole da im se pokaže ono što sami ne mogu da dodirnu... Drugim rečima, oni pomažu detetu da prikuplja iskustvo tokom čitavog života i sa zadovoljstvom uči.

Sve tri metode objedinjuje i to što obezbeđuju detetu rani ulazak u svet pisanog govora, a to je pre svega čitanje. Čitanje predstavlja osnovu savremenog obrazovanja, a brzina čitanja je najvažniji uslov uspešnog učenja, produktivne delatnosti u savremenom svetu. Upravo zbog toga se između ranog razvoja i savladavanja veštine čitanja odvažno može povući znak jednakosti. Sposobnost čitanja nije ništa drugo do sposobnost mišljenja. „Dajte detetu sliku i ono će progovoriti”. Ove reči znamenitog ruskog pedagoga Konstantina Ušinskog sledbenici najboljih metoda ranog razvoja nastavili su na sledeći način: „Dajte detetu sliku sa potpisom, i ono će progovoriti i početi da čita istovremeno”.

Sve tri metode opisane su po istom principu: najpre teorija, a zatim praksa. Glavne metodološke preporuke naći ćete u odeljku „Oblici i metode obučavanja”. U odeljku „Radionica” nalazi se

odgovarajući praktični deo (igre i vežbe), koji će pomoći da vaša nastava sa detetom bude još zanimljivija i korisnija. U odeljku „Često postavljana pitanja” razmatraju se pojedini problemi koji se pojavljuju prilikom upotrebe ovih metoda.

Uobičajeni pristup jeste da se nakon upoznavanja sa teorijom pređe na praksu. Ukoliko vam je teorija određenog pitanja već poznata, možete odmah da pogledate praktični deo. Ukoliko ste pak odlično upoznati sa praksom, onda se upoznajte i sa teorijskim delom, kako vam ne bi pomaklo ono najvažnije – sistematičnost u prezentaciji materijala. Ako vas tokom čitanja budu mučila određena pitanja na koja ne uspevate da pronađete odgovor, bacite pogled na odeljak „Često postavljana pitanja” – možda je odgovor baš tu. Teorijski i praktični deo su srazmerni, uporedivi i sjajno se međusobno dopunjuju. Na vama je da odlučite da li ćete koristiti vežbe u celini ili delimično, da li ćete strogo pratiti instrukcije ili pokušavati da unesete i nešto svoje. Kakav god put kroz knjigu da izaberete, mi vam želimo mnogo uspeha!

1 Škola Marije Montessori

Osnovna ideja i moto sistema Marije Montessori

Marija Montessori (1870–1952) bila je lekar i pedagog, prva žena u Italiji koja je dobila zvanje doktora medicine. Njena naučna interesovanja, još u vreme dok je radila kao asistent lekara pri univerzitetskoj psihijatrijskoj klinici, doticala su se problema obučavanja i vaspitavanja dece sa problemima u razvoju. S vremenom, M. Montessori došla je do zaključka da deca sa problemima u razvoju nemaju u tolikoj meri potrebu za medicinskim lečenjem, koliko za vaspitanjem. Svoje zaključke proverila je u praksi: tokom dve godine, Montessori je vodila školu „pedagoškog lečenja” takve dece. Kao rezultat, njeni štíćenici položili su ispite u gradskoj školi sa boljim rezultatima od svojih vršnjaka, koji su u startu imali prednost u razvoju. Uspeh u pedagoškoj delatnosti podstakao je M. Montessori da formira vlastiti nastavni metod. Dok je živela u Rimu, u jednoj od najsiriromašnijih gradskih četvrti otvorila je „Dečju kuću”, koja je bila delom vrtić, delom osnovna škola za radničku decu. Svoje dvogodišnje iskustvo rada u toj ustanovi M. Montessori opisala je u knjizi koja je, čim je objavljena (1912), postala veoma popularna – *Dečja kuća. Metod naučne pedagogije*². Sve naredne godine svoje pedagoške delatnosti Montessori je posvetila praktičnom otelotvorenju ideja koje je izložila u knjizi. Tokom poslednjih godina života, kao doktor medicinskih nauka, profesor antropologije i higijene, M. Montessori nalazila se na čelu Pedagoškog instituta Unesco u Hamburgu, a njena metodika intenzivnog duhovnog razvoja i vaspitanja dece predškolskog uzrasta s vremenom je stekla popularnost u mnogim zemljama sveta.

2 *Il Metodo della Pedagogia Scientifica applicato all'educazione infantile nelle Case dei Bambini*

Budući da je bila uverena da upravo stvaralačka priroda formira dušu deteta, Montessori je uvidela da je zadatak odraslih da detetu obezbede uslove za slobodni celoviti razvoj, koji, prema mišljenju autorke metodike, ni u kom slučaju ne bi trebalo da označava zanemarivanje vaspitanika. Ova ideja o slobodi za dete zasnovana je na brizi o realnim potrebama malenog čoveka i tumači se u pedagogiji kao princip *prirodne usaglašenosti* razvoja urođenih velikih životnih snaga i sposobnosti. U skladu s tim, M. Montessori zahtevala je ozbiljnost i poštovanje u odnosu prema deci. Na kraju krajeva, deca su, po mišljenju M. Montessori, pravi pravcati radnici, zauzeti veoma teškim i komplikovanim poslom samovaspitavanja i samoobrazovanja.

Po uverenju Marije Montessori, najvažniji praktični zadatak za svakog pedagoga jeste da pomogne detetu da samo sebe formira kao ličnost.

Naravno, ideja slobode postojala je u pedagogiji i pre M. Montessori, ali se baš ona u ime malenog deteta glasno obraćala odraslima širom sveta koji nisu ravnodušni molbom: „*Pomozi mi da ovo uradim sam!*”

Zašto M. Montessori nije sumnjala da su njene ideje ostvarive

Prema rečima M. Montessori, deca od rođenja do šeste godine poseduju sasvim specifičnu psihi.

U svakom detetu „živi brižni unutrašnji mentor” ili „postoji izvesna psihička snaga” koja pomaže u razvoju mališana.

Drugim rečima, mogućnosti za razvoj se već po prirodi nalaze u detetu i važno je samo da se one ne sputavaju, ili, još bolje, da se stvaraju uslovi za njihovu potpunu realizaciju.

Zapažanja M. Montessori pokazala su da se prvih šest godina dečjeg života mogu podeliti na dve osnovne podfaze. *Prva podfaza* traje od rođenja do treće godine i, po njenom mišljenju, odlikuje se time što dete ne podleže direktnom uticaju odraslog, za razliku od *druge podfaze*, od treće do šeste godine, kada se dete već može nalaziti pod pedagoškim uticajem.

M. Montessori određuje uzrast od rođenja do tri godine kao period *upijajuće* svesti. Ovaj period karakteriše veoma snažna senzibilnost koja kod deteta budi interesovanje za svet koji ga okružuje i želju da taj svet istraži. Od samog rođenja dete počinje da prikuplja prva saznanja, svoje lično „umno meso“, *jednostavno proživljavajući svaki dan*, ne koristeći pritom ni pamćenje (čija izgradnja još nije započela) ni mišljenje (koje dete još nema). M. Montessori to određuje kao „*upijajući um*“. Dostignuća deteta koje je okruženo ljubavlju odraslih u ranom periodu su zaista čudesna i ono za njih ne mora da plaća marljivošću, vrednoćom i upornošću, onim što će biti neophodno u naredim periodima života prilikom sticanja novih saznanja i veština.

Među najneobičnijim dostignućima deteta M. Montessori izdvaja sposobnost upravljanja svojim pokretima. Ona obraća pažnju na to kako mališan počinje da se premešta u prostoru tek nakon što se njegov upijajući um pokazao spremnim za to. Dolazi vreme da se obradi informacija koja je ranije bila apsorbovana. Mališan istražuje predmete koji ga okružuju rukama. Koristeći lično iskustvo, on se pretvara u razumno biće, stiče sopstvenu individualnost, izgrađuje samog sebe: svoj um, svoja sećanja i, na kraju krajeva, svoj život.

Upravo zato je M. Montessori uverena u neophodnost poštovanja principa slobode oko deteta (estetičnost prostorija, pokretljivost nameštaja, obilje jednostavnih predmeta za praktične vežbe) i slobode samog deteta (da aktivnost deteta odgovara njegovim ličnim potrebama), jer je baš to ono što obezbeđuje uspešan razvoj psihe i intelekta.

Uvredljivo pitanje za M. Montessori

Zar dete od najranijeg uzrasta može da razume šta želi i šta mu je potrebno?

Sličan „brižljivi“ odnos odraslih prema deci je i naterao M. Montessori da istupi u zaštitu dečjeg prava na vlastitu slobodu za sopstveni razvoj. Ona poziva roditelje i nastavnike da ne prave greške koje rađaju savremene probleme između očeva i dece: mališane ne treba na silu prilagođavati (navikavati) na svet odraslih,

koji je veoma nepovoljan za njihov razvoj i samo guši njihovu psihu. Slično vaspitanje, izgrađeno na potpunoj poslušnosti malenog bića volji odraslog, koji poseduje dete poput roba, dovodi do potpunog poricanja ličnosti deteta. To dovodi do ugnjetavanja slabijeg od strane jačeg kakvo bi taj „snažni” veoma teško podneo da se nađe na mestu deteta. U međuvremenu, mnogi odrasli smatraju da imaju pravo da se grubo i ponekad ponižavajuće obraćaju svojoj deci, navodno za njihovo dobro. Ogromna zasluga M. Montesori leži i u tome što je odraslima pokazala koliko je važno iskazivati milosrđe i pravičnost u odnosu prema deci. Adaptaciona sredina stvorena za dete, poput „skloništa od oluje”, poslužiće kao zaštita od agresivnog sveta i postati mesto duhovnog odmora, dozvoljavajući mališanu da se slobodno razvija, u skladu sa pravičnim zakonima prirode. A oni nikada neće dovesti do pogrešnog rezultata, kada odrasli ne bi nasilno i prevrtljivo, po vlastitom shvatanju, upravljali voljom svoje dece, već osetljivo i pažljivo podržavali i razvijali njihove želje da postanu bolji.

Komponente uspeha

M. Montessori odgovornost za uspeh (ili neuspeh) u formiranju i razvoju deteta u potpunosti prebacuje na odraslog. I to je pravedno, jer tajna uspeha nije dostupna detetu, već njegovom prijatelju – zainteresovanom i brižnom mentoru, njemu bliskoj osobi. A od čega je, po mišljenju M. Montessori, sačinjen uspeh? Dve su komponente koje ga čine:

- razvijanje svake veštine u za to predviđeno vreme;
- pravilna organizacija prostora koji okružuje dete.

Detaljno ćemo se pozabaviti svakom od njih. Počecemo od druge.

Zoniranje obrazovnog prostora³

M. Montessori je dostignuća vaspitnih i obrazovnih ciljeva stavljala u direktnu zavisnost od razvojnog prostora u kome se dete nalazi u trenucima komuniciranja sa pedagogom. Drugim rečima, ona je postavljala veoma visoke zahteve u odnosu na prostoriju u kojoj mališan, uz ohrabrenje odraslog, njegovu pomoć i podršku, ispunjava određene vežbe, neophodne za emocionalni i intelektualni razvoj.

M. Montessori smatrala je da nameštaj u prostoriji mora biti jednostavan i prijatan. U „Dečjoj kući“ nije bilo ni školskih klupa ni klupa za sedenje, već su umesto njih upotrebljavane lagane stolice, pogodne za decu i njihov rast, veliki ali veoma lagani i pokretni stolovi za zajednički rad nekolicine dece, i manji stolovi za individualni rad. U opuštenoj atmosferi, mališani su mogli da se slobodno kreću i koriste sve one predmete kojima je obrazovni prostor bio ispunjen.

U odnosu na predmete koji se nalaze u obrazovnom prostoru, M. Montessori je takođe zauzimala vrlo principijelan stav: deci su bili ponuđeni predmeti koji izazivaju praktično interesovanje i želju da se na neki način koriste (da se čiste, peru, da se sa njih skida prašina, premazuju, raspoređuju po određenom poretku i slično).

³ U nastavku, umesto termina „obrazovni prostor“ koriste se i pojmovi „razvojni prostor“ i „obrazovna sredina“. U ovom slučaju, to je jedno te isto. (Prim. red.)

Prema zapažanjima M. Montessori, „društvo mališana” doživljava potpuno ushićenje od *jednostavnih* predmeta, koji odgovaraju dečjim *jednostavnim* shvatanjima. Zadatak okoline jeste da pomogne detetu da izabere materijal koji je adekvatan za njegovu *sopstvenu* delatnost i koji odgovara njegovim *ličnim* kreativnim impulsima.

Izgradnja obrazovne sredine ima svoju logiku, koja obezbeđuje realizaciju bilo kojih kognitivnih interesovanja dece u različitim periodima razvoja. Na taj način, obrazovna sredina po Montessori metodu kreira se tako da računa na grupu dece različitog uzrasta⁴.

Ova činjenica govori o prepoznavanju Montessori metode kao pedagogije individualnog tempa osvajanja predmetnog prostora, svojstvenog svakom detetu.

Još jedan važan aspekt u organizaciji Montessori sredine: svi didaktički materijali predstavljeni su u jednom primerku. To priprema decu na život u društvu: ako žele da uzmu predmet kojim se u tom trenutku igra neko drugi, moraju da sačekaju. Uvažavanje tuđih izbora, strpljenje i uzdržavanje sopstvenih poriva su važne crte društvenog ponašanja, koje se izgrađuju kod dece u Montessori grupama. „Društvo nije osnovano na prednostima, već kao harmonična kombinacija različitih vrsta aktivnosti”, mudro je ocenjivala M. Montessori. Uz to, ako u grupi postoji nekoliko identičnih kompleta materijala, postoji velika verovatnoća da će se oni pomešati. ☺

Međutim, najvažnije je da se Montessori sredina obavezno deli na nekoliko *predmetnih zona*, u kojima su objedinjeni oni materijali koji su u skladu sa tematikom zone. O Montessori materijalima detaljnije ćemo govoriti nešto kasnije (pogledati: „Oblici i metode obučavanja po M. Montessori”), a sada ćemo se zadržati na kratkim karakteristikama glavnih zona. Nakon upoznavanja sa njima, bićete u stanju da sami odlučite kako da najbolje organizujete slične zone u kućnim uslovima. Sasvim je prihvatljivo ako zona predstavlja makar i jednu malu izdvojenju policu, čiji se

4 Bez obzira na to što je metodika M. Montessori namenjena za grupnu nastavu, nju je moguće uspešno primenjivati i u porodici i u radu s jednim detetom. (Prim. autora.)

sadržaj raspakuje i zatim sređuje nakon lekcija. Sve zavisi od konkretnih uslova i mogućnosti porodice (prostornih i materijalnih), pa bi stoga principe organizacije zona i njihovo zasićenje trebalo odrediti pre svega u odnosu na to.

Zona vežbanja za praktični život. Ona ima poseban značaj za decu ranog uzrasta, pošto se u njoj nalaze raznovrsni alati, uređaji, materijali i predmeti uz pomoć kojih se dete uči da vodi računa o sebi i svojim stvarima. U praktičnoj zoni dete preliva tečnosti i presipa supstance iz jedne posude u drugu, pere, čisti i briše predmete, sortira ih i niže na konopac, itd. U procesu rada formiraju se i usavršavaju veštine samoopsluživanja, pa se tako, na primer, dete uči da zapertlava i zakopčava stvari uz pomoć specijalnih simulatora u vidu ramova sa najrazličitijim kopčama (dugmićima, kukičama, rajsferšlusima, pertlama, i slično). U toj istoj zoni nalazi se i sve ono što je potrebno za pranje ruku i čišćenje noktiju, a takođe i predmeti koji omogućavaju formiranje prvih navika u pripremanju hrane: pranje i seckanje voća i povrća, postavljanje stola.

U zoni se nalazi i cveće, saksijsko i rezano, i dok ga neguje, dete stiče naviku da vodi brigu ne samo o sebi, već i o svetu koji ga okružuje.

Najvažniji uslov organizacije obrazovnog prostora: svi predmeti koje dete koristi moraju biti pravi, a ne igračke. Na kraju krajeva, deca ne žive u ovom svetu „ko bajagi“, što znači da ona moraju da se bave realnim delatnostima, a ne da ih imitiraju.

Zona čulnog razvoja. Bez čulne gimnastike – sistema vežbi koje razvijaju i izoštravaju opažanje – nije moguć razvoj mišljenja, jer je detetu za istraživanje okoline potrebno da aktivno koristi sva svoja čula. Uz pomoć materijala koji se nalaze u ovoj zoni, ono razvija čulo vida, dodira, ukusa, mirisa, sluha; uči se da razlikuje veličinu, oblik, boju, težinu, teksturu, temperaturu, itd. Montessori je ukazivala da „procesi razlikovanja, grupisanja i obeležavanja predmeta na osnovu čvrsto uspostavljenog poretka u mozgu ujedno i čine mišljenje i poseduju određeni stepen kulture“. Razvoju čulnog i kreativnog mišljenja kod dece doprinose materijali koji se nalaze u čulnoj zoni, podstičući ih ka samostalnoj umetničkoj aktivnosti:

boje i četkice, plastelin i glina, lepak i makaze, šareni i beli papir, itd. Čulo sluha, mirisa i ukusa kod deteta stimulišu specijalne teglice, koje proizvode različite zvukove, ukuse i mirise. Svi materijali izgledaju estetski, privlačno i oni nisu samo dostupni detetu, već ga bukvalno preklinju da ih uzme u ruke.

Danas se u čulnu zonu često stavljaju i moderne edukativne igre, osmišljene od strane pedagoga inovatora, zajedno sa tradicionalnim ruskim igračkama, nastalim kao proizvod narodne radnosti. Tako se, na primer, u čulnoj zoni mnogih Montesori grupa, pored klasičnih materijala, nalaze i kocke *Složiti po uzoru* i *Unikub*⁵ B. P. Nikitina, zviždaljke, babuške, drvene igračke itd.

Zona razvoja motoričkih aktivnosti. Ovo je prostor koji je detetu potreban za razvoj osnovnih motoričkih sposobnosti. Naravno, koordinacija pokreta neophodna u svakodnevnom životu izoštava se i u drugim zonama, pa tako, na primer, u životnoj zoni mališan uči da se presvlači, da drži i pomera predmete i slično. Ali ciljano neposredno (a ne posredno) delovanje na sve grupe mišića u stanju su da vrše samo materijali-simulatori iz motoričke zone. Minijturni sportski kompleks u toj zoni obavezno mora da sadrži opremu uz pomoć koje će dete vežbati da visi, skače, da se ljulja i okreće, da vežba penjanje i održavanje ravnoteže. Sportska oprema sastoji se od jednostavnih ali raznovrsnih fiskulturnih instrumenata, kao što su švedske merdevine (ripstol), ogradice, klupe, tramboline, ljuljaške, merdevine od kanapa, konopac za penjanje itd.

Obično se motorička zona nalazi udaljena od ostalih (često u susednoj prostoriji), ali tako da deca uvek imaju slobodan pristup do nje.

Edukativne zone. Za sticanje znanja i razvoj veština u drugim disciplinama u Montesori grupama organizuju se edukativne zone sa odgovarajućim sadržajem:

- matematička;
- jezička;
- prirodno-naučna;
- geografska.

⁵ Popularne igračke za decu u Rusiji, koje je osmislio pedagog Boris Pavlovič Nikitin. (Prim. prev.)

Ukoliko se sakupi dovoljna količina materijala za otvaranje nove zone, broj obrazovnih zona može se proširiti. Tada razvojna sredina postaje bogatija, zasićenija, zanimljivija. Evo liste primera za dopunske zone:

- muzička;
- zona stranih jezika;
- primenjena ili „kolaž” (rad sa drvetom, glinom (keramikom) ili prirodnim materijalom);
- plesna;
- dramska, itd.

Zoniranje prostora u Montesori grupama omogućava realizaciju širokog obrazovnog programa, a tempo i redosled prolaska kroz zone individualan je za svako dete. Zahvaljujući zoniranju, opšti raspored u Montesori grupama se lako održava, a sadržaj zona je odlično razumljiv svim vaspitanicima. Sadržaj Montesori dana je do današnjih dana ostao tradicionalan. To su „krugovi” – zajedničko okupljanje dece u jedan složni krug, gde pod rukovodstvom mentora uče da se druže, razgovaraju, slušaju čitanje nastavnika. Zatim sledi slobodan rad sa materijalima i, naravno, kreativni rad sa maštovito izabranim materijalima (lepljenje, kolaž, dizajniranje). Sličan sled delovanja moguće je poštovati i prilikom kućne nastave sa jednim detetom.

Ulazak u senzitivni period

Još jedna od tajni uspeha Montesori pedagogije leži u činjenici da se sve mora raditi u pravo vreme. Potrebno je znati i imati u vidu da je **za razvoj svake sposobnosti mudra priroda odredila svoje vreme, posebno i neponovljivo**. To vreme naziva se *senzitivni period* (lat. *sensus* – čulo, osećaj). Apsolutno svako dete u strogo predodređeno vreme, kao magijom, postaje posebno prijemčivo za određene vrste aktivnosti, za usvajanje određenih saznanja ili ovladavanje određenim načinima sticanja tih saznanja. Senzitivni period – to je najplodnije vreme tokom kojeg maleni čovek može lako i prirodno da savlada nešto za šta bi u nekom drugom momentu svog života morao da uloži daleko veći napor (toliko veći da se čak može dogoditi da donese odluku kako za „ovu” nauku ili „onaj” posao nema nikakvih sposobnosti).

Senzitivni periodi razlikuju se po dužini trajanja, ali su isti po svojoj suštini: njih ne bi trebalo ni prekidati ni veštački produžavati ili odgađati, kao što se ne sme uticati na bilo koji zakon prirode. Za te periode je jednostavno potrebno znati, potrebno ih je dočekati i, naravno, potrebno je postarati se da se oni iskoriste uz maksimalnu korist, organizujući svakodnevni život deteta u skladu sa njegovim „kosmičkim programom razvoja”.

Senzitivni periodi se ne ponavljaju. Nikada. Izgubiti to vreme predstavljalo bi neoprostivo neznanje u odnosu prema detetu, čija puna realizacija sposobnosti zavisi od toga da li odrasli zna ili ne zna na šta, kada i kako je potrebno usmeriti trud svog vaspitanika. U svojim radovima M. Montesori izdvaja šest senzitivnih perioda (tabela 1), sa naučnom preciznošću određujući njihove nazive i period trajanja svakog od njih.